

Мороз Юлія Юзефівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська
політехніка»

Цаль-Цалко Юзеф Сигізмундович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, бізнесу та
маркетингових технологій, Державний
університет «Житомирська політехніка»

Moroz Yulia,
Doctor of Economic Sciences,
Professor,
Zhytomyr Polytechnic State University,
<https://orcid.org/0000-0002-6136-3070>

Tsal-Tsalko Yuzef,
Doctor of Economic Sciences,
Professor,
Zhytomyr Polytechnic State University,
<https://orcid.org/0000-0003-4525-9449>

**УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ
РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ
MANAGEMENT ACCOUNTING OF ORGANIC PRODUCTION AND METHODS FOR ASSESSING THE
LEVEL OF EFFICIENCY OF ITS DEVELOPMENT**

Мороз Ю.Ю., Цаль-Цалко Ю.С.
Управлінський облік органічного
виробництва та методика оцінювання рівня
ефективності його розвитку. *Український
журнал прикладної економіки та техніки*.
2023. Том 8. № 3. С. 298 – 304.

Moroz Y., Tsal-Tsalko Y. Management
accounting of organic production and methods
for assessing the level of efficiency of its
development. *Ukrainian Journal of Applied
Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 3, pp. 298 – 304.

Органічне виробництво для України є одним з найважливіших напрямів подальшого розвитку бізнесу в сільському господарстві, переробній промисловості продукції аграрного сектору економіки й споживання високоякісних харчових продуктів населенням, що забезпечує турботу про довкілля і родючість ґрунтів, піклування про здоров'я людей, соціальну відповідальність, ресурсощадні технології, здоров'я і благополуччя тварин і рослин. За 30 років незалежності Україна пройшла 3 фази розвитку органічного виробництва: організаційну, законодавчу і стратегічну. Оцінка ефективності органічного виробництва залежить від особливостей його запровадження суб'єктами господарювання. Органічним виробництвом можуть займатися загалом усі структурні підрозділи (органічне підприємство), окремі центри відповідальності та об'єкти діяльності в розрізі сільськогосподарських культур і тварин, видів харчових продуктів з поєднанням з перехідним і традиційним виробництвом. Важливу роль у попередженні економічних ризиків у сфері органічного виробництва повинен відігравати управлінський облік. Об'єктами управлінського обліку для потреб органічного виробництва є органічні виробничі підрозділи, які визначаються як активи в складі первинних виробничих потужностей, земельних ділянок, пасовищ, зон на відкритому повітрі, приміщень для сільськогосподарських тварин або їхніх частин, вуликів, рибних ставків, закритих систем і споруд для водоростей або тварин аквакультури, а також потужностей для зберігання сільськогосподарських культур, продуктів рослинництва, продуктів з водоростей, продуктів тваринництва, сировини й будь-яких інших відповідних вхідних продуктів, якими управляють відповідно до законодавства у сфері органічного виробництва. Головною рушійною силою розвитку органічного виробництва є його результативність за показниками економічного ефекту щодо одержання прибутку і доданої вартості. У контексті отримання прибутку від органічного виробництва необхідно оперувати абсолютними показниками валового прибутку, створеного прибутку і чистого прибутку та, відповідно, відносними показниками прибутковості виробничих витрат (виробничої собівартості) та операційних витрат (повної собівартості), одержаного чистого доходу і коефіцієнта економічної безпеки (фінансової стійкості) органічної продукції і продуктів харчування.

Ключові слова: органічне виробництво; управлінський облік; об'єкти обліку; додана вартість; валовий прибуток; ефект органічного виробництва.

For Ukraine, organic production is one of the most important areas of further business development in agriculture, the processing industry of agricultural products, and the consumption of high-quality food products by the population, which ensures care for the environment and soil fertility, human health, social responsibility, resource-saving technologies, animal and plant health and well-being. Over the 30 years of independence, Ukraine has undergone three phases of organic production development: organizational, legislative, and strategic. Assessing the effectiveness of organic production depends on the specifics of its implementation by business entities. Organic production can be carried out by all structural units (organic enterprise), separate responsibility centers and objects of activity regarding crops and animals, and types of food products combined with transitional and conventional production. Management accounting should be essential in preventing economic risks in organic production. The objects of management accounting for the needs of organic production are organic production units, which are defined as assets comprising primary production facilities, land plots, pastures, open-air areas, premises for farm animals or parts thereof, beehives, fishponds, closed systems and facilities for algae or aquaculture animals, as well as

storage facilities for crops, plant products, algae products, livestock products, raw materials and any other relevant. The main driving force for the development of organic production is its effectiveness in terms of economic effect in terms of profit and added value. In the context of making a profit from organic production, it is necessary to operate with absolute indicators of gross profit, created profit, and net profit and, accordingly, relative indicators of profitability of production costs (production cost) and operating costs (total cost), net income received and the coefficient of economic security (financial stability) of organic products and food.

Keywords: *organic production; management accounting; objects of accounting; added value; gross profit; effect of organic production.*

Вступ

Органічне виробництво для України, попри широкомасштабну війну росії проти України, це філософія розвитку бізнесу в сільському господарстві, переробній промисловості продукції аграрного сектору економіки і споживання високоякісних харчових продуктів населенням.

Водночас організація органічного виробництва – це турбота про довкілля і родючість ґрунтів, піклування про здоров'я людей, соціальна відповідальність бізнесу, ресурсощадні технології, здоров'я і благополуччя тварин і рослин.

Європейський зелений курс передбачає до 2030 р. здійснити розширення частки земель під органічним виробництвом до 25 %, а Україна – до 3 % від загальної площі сільськогосподарських земель (нині вона складає 1 %) і експорт органічної продукції – до 1 млрд дол. США (в 2021 р. – 222 млн дол. США).

Попри повномасштабну війну з росією, 2022 р. Україна експортувала до ЄС та Швейцарії 225814 тонн органічної продукції, що на 13% більше, ніж у 2021 р.

Розвиток органічного виробництва потребує, окрім технологічних аспектів забезпечення функціонування, відповідної системи економічної інформації для здійснення управлінської діяльності у сфері оцінювання його результативності. Підвищення ефективності управління органічним виробництвом є фактором стабільного і результативного його розвитку щодо одержання доданої вартості і прибутку. Для застосування дієвої управлінської діяльності велике практичне значення має її обліково-аналітичне забезпечення. Саме тому обрана тема дослідження у сфері управлінського обліку органічного виробництва в умовах сучасних реалій є актуальною.

Дослідженням питань економічного обґрунтування ефективності органічного виробництва для бізнесу в умовах України займалися багато вчених-економістів, серед яких Я. Борисенко [1], Д. Бутурлим [2], В. Грановська [3], О. Николюк [1], Д. Оленюк [1], Г. Рябуха [2], О. Тертична [2].

Вивченню теоретичних і практичних засад обліково-аналітичного забезпечення управлінської діяльності у сфері функціонування органічного виробництва присвятили свої роботи Л. Бездушна [4], О. Григоревська [5], М. Гузь [6], Я. Іщенко [7; 8], Н. Коваль [8], Л. Маркевич [4; 9], О. Подолянчук [9], Н. Сироїд [11], М. Скрипник [5], автори цієї статті [10; 12] та ін.

Попри це, на сучасному етапі розвитку органічного виробництва в Україні відсутні будь-які нормативно-рекомендаційні положення у сфері організації облікового процесу щодо його складу і послідовності для інформаційного забезпечення управління виробництвом органічної продукції. Аналогічна ситуація і щодо методики оцінювання економічної результативності розвитку органічного виробництва.

Не додали ясності в цьому питанні навіть написані дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук з проблем бухгалтерського обліку у сфері органічного виробництва [6; 11].

Формулювання цілей статті

Метою статті є розроблення теоретико-методичних положень і надання практичних рекомендацій щодо механізму побудови управлінського обліку органічного виробництва з використанням бухгалтерських рахунків – екранів фінансового обліку та обґрунтування системи показників для оцінювання економічної результативності виробництва та реалізації органічної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження

На фоні потреби органічного виробництва в інвестиційних коштах і можливого зменшення продуктивності ресурсів у світі з'являється попит на здорове харчування, а органічна господарська діяльність набуває все більшої популярності серед аграрних виробників (рис. 1, 2).

Перші усвідомлені виробники органічної продукції в Україні з'явилися наприкінці 1990-х рр., а офіційно, за статистичними оглядами IFOAM, органічне виробництво в Україні підтверджується з 2002 р. у кількості 31 оператора та загальної площі сільськогосподарських угідь 164,4 тис. га [16].

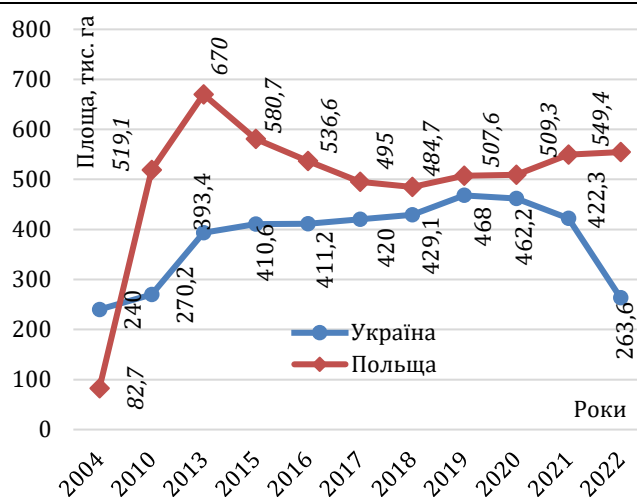

Рис. 1. Порівняльна характеристика динаміки земельних угідь, зайнятих в органічному виробництві, в Україні і Польщі

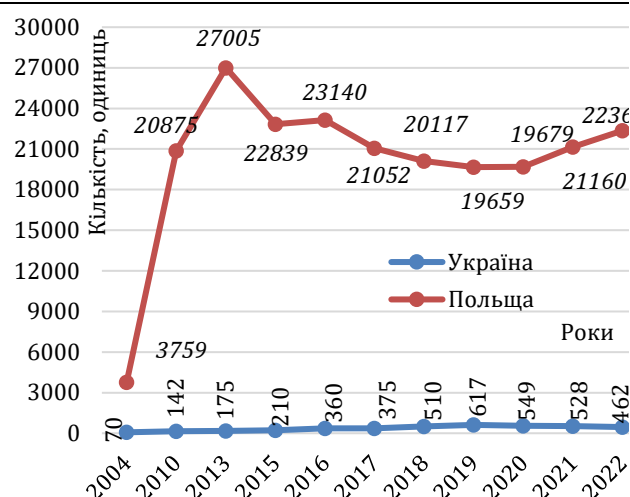

Рис. 2. Порівняльна характеристика динаміки розвитку операторів органічного виробництва в Україні і Польщі

Джерело: побудовано авторами за даними [13; 14; 15].

За майже 30 років органічне виробництво в Україні пройшло 3 фази розвитку: організаційна, законодавча і стратегічна (табл. 1).

Таблиця 1. Фази розвитку органічного виробництва в Україні

Роки	Характеристика здійснених заходів щодо розвитку органічного виробництва в Україні
<i>Організаційна фаза функціонування органічного виробництва (1994-2014 рр.)</i>	
1994	Створена міжнародна благодійна організація «Інформаційний центр «Зелене досьє»
1996	Перше органічне підприємство – ПП «Агроекологія»
1997	Договір між урядами України та Швейцарії щодо технічної та фінансової співпраці
2003	Документальне відео про органічне виробництво
2004	Асоціація учасників біовиробництва «БІОЛан Україна»
2005	Федерація органічного руху України
2007	Український орган сертифікації «Органік стандарт». Органічна продукція українського виробництва з'явилась у торговельних мережах
2008	Спеціалізований магазин «Натур Бутік»
2009	Українська органічна продукція презентована на БіоФах. Всеукраїнський ярмарок органічних продуктів
2011	Субрегіональне оглядове дослідження «зеленої економіки» для Вірменії, Молдови та України
2013	Спілка виробників сертифікованих органічних продуктів «Органічна Україна»
<i>Законодавче оформлення розвитку органічного виробництва (2014-2019 рр.)</i>	
2014	Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Національний павільйон України на БіоФах. Територіальна підтримка органічного виробництва в бюджеті Львівської області
2015	Органічне виробництво визнано одним з пріоритетних напрямів розвитку АПК
2016	Органічний портал OrganicInfo
2017	Національний павільйон України на виставці БіоФах представлений від імені держави. Український Органічний Кластер
2018	Офіційний відеоролик «Organic in Ukraine»
<i>Стратегічна фаза розвитку органічного виробництва (2019 рік – до сьогодні)</i>	
2019	Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Україна у числі 5 кращих постачальників органічної продукції до ЄС. Порядок (детальні правила) органічного виробництва та обігу органічної продукції. Державний логотип для органічної продукції
2020	Визначено місце органічного виробництва в досягненні Цілей Сталого Розвитку в Україні. Об'єднання «Органічна Ініціатива». Дослідження про ставлення споживачів до органічної продукції в Україні. Державна підтримка органічних виробників на законодавчому рівні
2021	Визначено місце органічного виробництва в Національній економічній стратегії України на період до 2030 р. Стартувала кампанія з просування органічних продуктів
2022	Відбувся випуск інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. Функції і повноваження з питань формування та реалізації державної політики у сфері органічного виробництва та маркування органічної продукції передані Мінагрополітики України. Розроблено порядок декларування органами сертифікації обсягів органічної продукції, що вводиться в обіг, і звітування про видані сертифікати
2023	Затверджено вимоги до показників якості м'яса свійської птиці та курячих яєць. Визначено необхідність державного інспектування на ринку органічної продукції [17]

Джерело: узагальнено авторами за [12; 13].

Паралельно з впровадженням національного законодавства Україна здійснює його адаптацію до нових положень регулювання органічного виробництва в ЄС [18].

Органічне виробництво пов'язане з виконанням трьох Цілей Сталого Розвитку [19]:

1. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (ціль 2).

2. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва (ціль 12).

3. Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель і зупинка процесу втрати біорізноманіття (ціль 15).

Аграрний сектор економіки України має великий і різноманітний потенціал щодо органічного виробництва за окремими видами економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2. Характеристика суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки, які можуть здійснювати виробництво органічної продукції в Україні у 2022 р.

Види діяльності за КВЕД	Кількість суб'єктів господарювання			Чистий фінансовий результат підприємств, млн грн		
	Підприємства	Фізичні особи-підприємці	Разом	Усього	Зокрема	
					Прибуток	Збиток
Вирощування однорічних і дворічних культур	27502	10191	37693	84455,0	112986,8	28531,9
Вирощування багаторічних культур	1000	753	1753	-555,8	910,1	1465,9
Відтворення рослин	109	237	346	12,8	41,4	28,6
Тваринництво	1532	1581	3113	1988,7	8251,7	6263,0
Змішане сільське господарство	597	405	1002	-429,8	643,1	1072,8
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність	721	3463	4184	-614,8	849,7	1464,5
Збирання дикорослих не деревних продуктів	15	477	492	10,9	15,8	4,9
Рибне господарство	487	1470	1957	-10,8	128,3	139,1
Виробництво харчових продуктів	4205	8818	13023	3101,3	32449,4	29348,1

Джерело: узагальнено авторами за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

За результатами дослідження потенціал органічного виробництва в Україні може становити близько 4 млн га [19].

Водночас розвиток господарської діяльності з виробництва органічної продукції супроводжується економічними ризиками щодо забезпечення нею високої доданої вартості і прибутковості, необхідних для економічної стійкості бізнесу.

Оцінка ефективності органічного виробництва залежить від особливостей його запровадження суб'єктами господарювання. Органічним виробництвом можуть займатися загалом усі структурні підрозділи (органічне підприємство), окремі центри відповідальності та об'єкти діяльності в розрізі сільськогосподарських культур і тварин, видів харчових продуктів з поєднанням з перехідним і традиційним виробництвом.

Важливу роль у попередженні економічних ризиків у сфері органічного виробництва має відігравати управлінський облік.

Об'єктами управлінського обліку для потреб органічного виробництва є органічні виробничі підрозділи, які визначаються як активи в складі первинних виробничих потужностей, земельних ділянок, пасовищ, зон на відкритому повітрі, приміщень для сільськогосподарських тварин або їхніх частин, вуликів, рибних ставків, закритих систем і споруд для водоростей або тварин аквакультури, а також потужностей для зберігання сільськогосподарських культур, продуктів рослинництва, продуктів з водоростей, продуктів тваринництва, сировини й будь-яких інших відповідних вхідних продуктів, якими управляють відповідно до законодавства у сфері органічного виробництва [18].

Система управлінської діяльності у сфері органічного виробництва може бути забезпечена інформаційними ресурсами аналітичних рахунків бухгалтерського обліку (табл. 3).

Головною рушійною силою розвитку органічного виробництва є його результативність за показниками економічного ефекту щодо одержання прибутку і доданої вартості. У контексті отримання прибутку від органічного виробництва необхідно оперувати абсолютними показниками валового прибутку, створеного прибутку і чистого прибутку та, відповідно, відносними показниками прибутковості виробничих витрат (виробничої собівартості) та операційних витрат (повної собівартості), одержаного чистого доходу і коефіцієнта економічної безпеки (фінансової стійкості) органічної продукції і продуктів харчування.

Водночас під час порівняння з неорганічним виробництвом ефект виробництва органічної продукції формується не тільки економічними факторами, а й додатковим ефектом від екологічної і соціальної складових.

Таблиця 3. Система інформаційних ресурсів управлінського обліку у сфері органічного виробництва

Рахунки бухгалтерського обліку		Система інформаційних ресурсів, які формуються в управлінському обліку
Номер	Назва	
10	Основні засоби	Кількісна, якісна і вартісна характеристика земельних ділянок, на яких здійснюється виробництво органічної продукції.
		Наявність і рух основних засобів (малоцінних необігових матеріальних активів), що використовуються в органічному виробництві за об'єктами, структурними підрозділами, центрами відповідальності і аналітичними рахунками продукції.
12	Нематеріальні активи	Права у сфері органічного виробництва, пов'язані з технологічними процесами, комерційними позначеннями, управлінськими знаннями, конкурентними перевагами та іншими об'єктами, які дозволяють отримати економічні вигоди.
16	Довгострокові біологічні активи	Наявність і рух органічних довгострокових біологічних активів, які використовують для одержання продукції. До них належать багаторічні насадження (сади, виноградники, плантації хмелю і ягідних культур, багаторічні трави), а також тварини основного стада ВРХ, свиней, коней, овець, які народжені і вирощені в органічних виробничих підрозділах і яких годують органічними кормами.
20	Виробничі запаси	Показники наявності і руху виробничих запасів, які дозволяють використовувати в процесі органічного виробництва.
21	Поточні біологічні активи	Наявність і рух органічних поточних біологічних активів рослинництва і тваринництва, які використовують для одержання продукції. Поточні біологічні активи тваринництва – це: молодняк всіх видів тварин з моменту одержання приплоду до переведення в основне стадо або вибуття; тварини на відгодівлі, нетелі та свиноматки, що перевіряються; птиця, звірі, кролі та сім'ї бджіл. У рослинництві це окремі сільськогосподарські культури.
23	Виробництво	Управлінська інформація щодо класифікаційних ознак витрат на виробництво органічної продукції і продуктивності використаних ресурсів у розрізі структурних підрозділів, центрів відповідальності, об'єктів витрат і собівартості. Органічний виробничий підрозділ означає, що ним управляють з дотриманням вимог, що застосовують до органічного виробництва.
27	Продукція сільськогосподарського виробництва	Показники наявності і руху органічної продукції в розрізі аналітичних рахунків асортименту за кількістю, обліковою ціною та вартістю. Органічний продукт є результатом органічного виробництва в органічних виробничих підрозділах.
36	Розрахунки з покупцями та замовниками	Аналітичні рахунки покупців органічної продукції, які створюють показники формування чистих доходів за об'єктами реалізації.
70	Доходи від реалізації	Чистий дохід, одержаний від реалізації органічної продукції в розрізі покупців і асортиментного складу за кількістю, цінами та вартістю.
79	Фінансові результати	Інформація щодо виробничої собівартості реалізованої органічної продукції та одержаних чистих доходів у розрізі покупців і асортиментного складу, яка дозволяє розрахувати валовий прибуток.
90	Собівартість реалізації	Виробнича собівартість за видами реалізованої органічної продукції та покупцями щодо її кількості і вартості.
91	Загально-виробничі витрати	Витрати, пов'язані з управлінням структурними підрозділами органічного виробництва та/або з виробництвом окремих видів органічної продукції, які формують виробничу собівартість.

Джерело: власна розробка авторів.

Ефект органічного виробництва необхідно формувати як сукупність результатів економічної, екологічної і соціальної складових, а неорганічного виробництва тільки як економічного результату.

$$ЕЕВ = ЕЕН; \quad ЕОВ = ЕЕО + ЕКО + ЕСО, \quad (1)$$

де ЕЕВ – ефект неорганічного виробництва; ЕЕН – економічний ефект неорганічного виробництва; ЕОВ – ефект органічного виробництва; ЕЕО – економічний ефект органічного виробництва, або різниця між ЕЕН-ЕЕО; ЕКО – ефект від поліпшення екологічних характеристик продукції і продуктів харчування за рахунок органічного виробництва; ЕСО – ефект від поліпшення соціальних характеристик господарювання за рахунок органічного виробництва.

Результативність органічного виробництва забезпечується за умови, що грошовий показник $ЕОВ > ЕЕВ$.

Економічні показники ефекту органічного виробництва формуються за інформаційними ресурсами рахунків фінансового бухгалтерського обліку відповідно до об'єктів управлінського обліку. Як приклад, для розрахунку валового прибутку використовують дані рахунку 70 «Доходи від реалізації» і 90 «Собівартість реалізації».

$$ВПО = ДРО - ПЗО - ВСО, \quad (2)$$

де ВПО – валовий прибуток, одержаний за аналітичними рахунками об'єктів органічного виробництва; ДРО – отриманий дохід від реалізації органічної продукції в розрізі об'єктів управлінського обліку; ПЗО – податкове зобов'язання під час реалізації органічної продукції; ВСО – виробнича собівартість реалізованої органічної продукції в розрізі об'єктів управлінського обліку.

Органічне виробництво характеризується і більш високим ефектом за показником створеної доданої вартості щодо загальної його результативності.

$$\text{ДВО} = \text{ВРС} + \text{ППО} + \text{ВОН} + \text{ЕОВ} + \text{ВПД}, \quad (3)$$

де ДВО – додана вартість, створена в результаті органічного виробництва (у розрізі об'єктів діяльності, структурних підрозділів підприємства); ВРС – вартість робочої сили, використаної на створення органічної продукції; ППО – податкові платежі за господарськими операціями, які пов'язані з виробництвом і продажем органічної продукції; ВОН – відрахування коштів на оновлення необігових активів, які використовували під час створення і реалізації органічної продукції; ЕОВ – ефект від органічного виробництва; ВПД – вартість приросту ділової репутації суб'єкта господарювання як оператора органічного виробництва.

Економічний аспект оцінювання результативності виробництва органічної продукції і продуктів харчування полягає у комплексному врахуванні всіх показників. Саме тому необхідним є розрахунок інтегральної оцінки результативності виробництва органічної продукції як об'єднання часткових складових, що дозволить здійснювати моніторинг показників, порівняння даних і виявляти резерви.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, у функціонуванні й розвитку органічного виробництва важливе місце займає фінансовий і управлінський облік, а також система аналізу оцінювання його ефективності. Інформаційні ресурси про стан виробництва та реалізації органічної продукції на аналітичних рахунках-екранах, сформованих за обліковою політикою підприємства дозволять здійснювати управлінську діяльність у сфері наявності і руху активів, виробничої собівартості, готової продукції та фінансових результатів.

Основним показником економічної результативності органічного виробництва для операторів повинен бути валовий прибуток, розрахований як різниця між чистим доходом і виробничою собівартістю реалізованої продукції в розрізі її асортименту і покупців. Для національної економіки держави і територіальних громад ефективність органічного виробництва необхідно оцінювати за показником створеної доданої вартості.

Напрямом подальших досліджень щодо облікового забезпечення управлінської діяльності у сфері органічного виробництва має бути обґрунтування і розроблення методики розрахунку екологічного і соціального ефекту від одержаної продукції та її споживання.

Список літератури

1. Николук О., Борисенко Я., Оленюк Д. Формування конкурентних переваг продукції органічного виробництва як ключового фактору забезпечення продовольчої безпеки. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 10 (24). С. 137 – 146.
2. Тертична О. В., Рябуха Г. І., Бутурлим Д. А. Еколого-економічні особливості органічного землеробства України та ЄС. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 1(21). С. 82 – 90.
3. Грановська В. Г. Механізми стимулювання розвитку підприємств органічного сектору: адаптація світового досвіду. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 9. С. 384 – 390.
4. Маркевич Л., Бездушна Л. Роль бухгалтера в адаптації органічного виробництва до вимог ЄС. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 4. С. 183 – 188.
5. Скрипник М., Григорєвська О. Обліково-аналітичне забезпечення виробництва органічної продукції. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 4. С. 177-187.
6. Гузь М. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління виробництвом продукції органічного землеробства : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.09 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. 222 с.
7. Іщенко Я. Облік витрат та виходу органічної сільськогосподарської продукції рослинництва. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 3 – 4. С. 26 – 36.
8. Іщенко Я. П., Коваль Н. І. Особливості документування витрат органічного сільськогосподарського виробництва. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 3. С. С. 121 – 137.
9. Подоляничук О. А., Маркевич Л. С. Первинний облік виробництва органічної продукції рослинництва. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8741>.
10. Мороз Ю. Ю. Управлінський облік в системі оцінювання впливу органічного виробництва та його державної підтримки на платоспроможність і кредитоспроможність операторів. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : зб. праць учасників X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Поліського національного університету, м. Житомир, 21–22 квітня 2022 р. Житомир, 2022. С. 71 – 76.
11. Сироїд Н. П. Бухгалтерський облік і контроль витрат на забезпечення екологічної якості продукції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Житомирський інженерно-технологічний інститут. Житомир, 2019. 21 с.

12. Цаль-Цалко Ю.С. Економічні показники результативності розвитку органічного виробництва в системі фінансового обліку операторів. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : зб. праць учасників X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Поліського національного університету, м. Житомир, 21–22 квітня 2022 р. Житомир, 2022. С. 66 – 71
13. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. Розділ «Органічне виробництво». URL: <https://minagro.gov.ua/tag/organichne-virobnictvo>
14. Інформаційний портал Organicinfo. URL: <http://organicinfo.ua>
15. Stalenga J. Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle zmieniających się aktów prawnych dotyczących tego sektora. *Studia i Raporty IUNG-PIB*. 2023. Zeszyt 70(24) P. 39-48. URL: https://www.iung.pl/sir/zeszyt70_2.pdf
16. Інформаційний портал IFOAM Organics Europe. URL: <https://www.organicseurope.bio/>
17. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>.
18. Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС «Про органічне виробництво і маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту Ради ЄС № 834/2007» від 30.05.2018 р. № 2018/848 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-18#Text
19. Шор К. Місце органічного виробництва в Цілях сталого розвитку. URL: <https://organicinfo.ua/news/mistse-orhanichnoho-vyrobnystva-v-tsiliakh-staloho-rozvytku/>

References

1. Nykoliuk, O., Borysenko, Ya. and Oleniuk D. (2023), "Formation of competitive advantages of organic products as a key factor in ensuring food security", *Nauka i tekhnika sohodni*, vol. 10 (24), pp. 137 – 146.
2. Tertychna, O.V., Riabukha, H.I. and Buturlym D.A. (2020), "Ecological and economic features of organic farming in Ukraine and the EU Ecological and economic features of organic farming in Ukraine and the EU", *Nauka i tekhnika sohodni*, vol. 1 (21), pp. 82 – 90.
3. Granovska, V.G. (2017), "Mechanisms for stimulating the development of organic sector enterprises: adaptation of international experience", *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, vol. 9, pp. 384 – 390.
4. Markevych, L. and Bezduhna, L. (2023), "The role of an accountant in adapting organic production to EU requirements", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, vol. 4, pp. 183 – 188.
5. Skrypnyk, M. and Grigorevska, O. (2020), "Accounting and analytical support for the production of organic products", *Tavriiskiyi naukoviyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, vol. 4, pp. 177 – 187.
6. Guz, M. M. (2021), "Information and analytical support for the management of organic farming production", Abstract of Ph.D. dissertation, Accounting, analysis and audit (by type of economic activity), National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
7. Ishchenko, Y. (2020), "Accounting of costs and output of organic agricultural crop production", *Instytut bukhholderskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*, vol. 3-4, pp. 26 – 36.
8. Ishchenko, Y.P. and Koval, N.I. (2021), "Peculiarities of documenting the costs of organic agricultural production", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 3, pp. 121 – 137.
9. Podolianchuk, O. A. and Markevych, L. S. (2021), "Primary accounting of organic crop production", *Efektivna ekonomika*, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8741>.
10. Moroz, Yu. Yu. (2022), "Management accounting in the system of assessing the impact of organic production and its state support on the solvency and creditworthiness of operators", *Zbirnyk prats uchasnykiv X Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Collection of works of the participants of the X International Scientific and Practical Conference], Mizhnarodna konferentsiya [International conference], Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine, pp. 71 – 76.
11. Syroyid, N.P. (2019), "Accounting and control of costs for ensuring the environmental quality of products", Abstract of Ph.D. dissertation, Accounting, analysis and audit (by type of economic activity), Zhytomyr Engineering and Technology Institute, Zhytomyr, Ukraine.
12. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2022), "Economic indicators of the effectiveness of organic production development in the system of financial accounting of operators", *Zbirnyk prats uchasnykiv X Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Collection of works of the participants of the X International Scientific and Practical Conference], Mizhnarodna konferentsiya [International conference], Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine, pp. 66 – 71.
13. Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Section "Organic production", available at: <https://minagro.gov.ua/tag/organichne-virobnictvo>
14. Information portal Organicinfo, available at: <http://organicinfo.ua>
15. Stalenga, J. (2023), "Development of organic farming in Poland against the background of changing legal acts concerning this sector", *Studia i Raporty IUNG-PIB*, vol. 70 (24), pp. 39 – 48, available at: https://www.iung.pl/sir/zeszyt70_2.pdf
16. IFOAM Organics Europe information portal, , available at: <https://www.organicseurope.bio/>
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labelling of organic products", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>.
18. European Parliament and Council (2018), Regulation on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-18#Text
19. Shore, K. The place of organic production in the Sustainable Development Goals, available at: <https://organicinfo.ua/news/mistse-orhanichnoho-vyrobnystva-v-tsiliakh-staloho-rozvytku/>

Стаття надійшла до редакції 02.08.2023 р.